

**Antoninus Diana Panormitanus, Clericus Regularis, Doctor
Celeberrimus, Coram S. D. N. Alexandro VII. Episcoporum
Examinator, & Sancti Officij Regni Siciliae Consultor,
Coordinatus, Seu Omnes ...**

Diana, Antonino

Lugduni, M. DC. LXXX.

40. Quidam vir Nobilis possidebat multa bona dubitans esse sua, quæsit
à me, an teneatur illa restituere? Sed difficultas est; qundo quis
inæqualiter dubitat, & magis inclinatur in eam partem, ut res ...

[urn:nbn:de:hbz:466:1-76432](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:466:1-76432)

l. 206. ff. de Regul. iur. ergo nec tutus in conscientia. Quæ cum ita se habeant, non video quo pacto iudex exterioris fori dominum agentem repellere possit, & malæ fidei possessorem defendere. Num igitur iudici placebit, quod Deo displicet: Ministerne erit supra herum suum: hominè Deo sapientior? *Maub. 10. vers. 14.* Possuntne iudex exterioris fori, & iudex interioris de eodem contraria iustè pronuciare? Hucusque Regnerus cui etiam addè Henningum Arniseum de iure *Maiestat. lib. 1. cap. 2. num. 5.* ubi sic ait. Habet omnis præscriptio aliquid iniquum, quod vergat contra naturam, & positivam iustitiam: & sic consistit quidem in iure bono sed non æquo, cum tueatur aliquam contra verum dominum rei, & locupletet eum cum aliena iactura. Suffinetur autem solis his ratiunculis, ut homines ad res suas custodiendas reddantur attentiores: quomodo & Lacedæmonij sua farta probarent, ne dominia rerum incerta fiant, quas omnes rationes notandum in foro ciuili aliquid verisimilitudinis habere apud conscientiam verè neminem excusare, quia peccatum non excusant in ipso animo, sed tantum in Republica. Ita Arniseus.

2. Sed hi Auctores malè olent: & licèt cum ipsis sentiat Ioannes Vankel in *regula possessor. de Reg. iur. in 6. & ibi Ioan. Andreas, Alciatus, de quinque pedum præscriptioe 23. & 30. Corneus lib. consil. 252. numero 4.* & alij, quos citat Valboa de Magrouejo in *cap. vigilanti, de præscript. num. 35.* Tamen ipse meritò numer. 38. affirmatiuam sententiam tenet. Dicendum est igitur completa præscriptione, si postea superueniat rei aliena scientia, præscribentem neque in foro exteriori, neque in foro conscientia ad vllam restitutionem teneri.

3. Et ratio est, quia per legitimam præscriptionem non tantum admittitur priori domino actio in foro externo, sed etiam dominium secundum legum dispositionem illi tollitur, & in præscribentem transfertur, ut clarè probari potest *ex lib. 3. ff. de vsu. & vsu ap. ubi vsucapio definitur esse adiectio (sue, ut alij legunt, adeptio) dominij per continuationem possessionis tempore legibus definito.* Neque Canones in eo vsquam reprehendunt, aut corrigunt ius ciuile, quantum præscriptionem cum mala fide tollant: quin potius videntur ipsam omnino supponere & approbare, quando iuxta illam legum dispositionem iudicant, & iudicari volunt, ut patet *ex causa 16. quæst. 3. per diuersos Canones: & in cap. Sanctorum, de præscript. ait Pontifex, se irrefragabiliter confirmare, ut omnes possessiones ad singulas prouincias suorum Confratrum pertinentes, à quibus per 30. annos possessæ sunt, quietè & sycerè perpetuò teneantur: quod eodem titulo in alijs capitibus iudicatur.* Ergo quando legitima præscriptio est absoluta, licèt præscribens postmodum intelligat rem fuisse alterius poterit, tamen eam sibi tutò retinere. Probatur consequentia, quia res illa iam in eius transitu dominium, ita disponente Imperatore, aut alijs Superioribus, qui potestatem habent dominium ab vno transferendi in alterum, quemadmodum propter delicta, ira & ex alijs iustis causis bonum publicum concernentibus. Quod si res in præscribentis transierit dominium, nulla est ratio dicendi, quod non possit eam nunc tuta conscientia retinere.

4. Vnde ex his patet responsio ad ea, quæ in contrarium adduxerunt Regnerus, & Arniseus, & ad id quod ex lege naturali locupletari quis non debeat cum alterius iniuria, & iactura. Respondeo quod regula iuris allegata sic accipienda est, quod nemo locupletari debet cum alterius iniuria, aut iactura, iniquè scilicet illata: non autem quod nullo modo id fieri possit cum alterius iactura. Nam qui ludis licitis, aut sponcione aut certamine debitis circumstantiis vestitus lucrum

faciunt, locupletantur, cum iactura aliorum, nec tantum ad restitutionem obligantur.

5. Ex his etiam inferitur contra Adrianum in 4. de *rest. & Medinam Cod. de rest. q. 18. asserentes aliquando præscriptione transferri dominium, non autem tempore: sed tunc solum quando intercessit prioris domini negligentia notabiliter culpabilis: & proinde tunc, non autem aliàs posse detineri rem præscriptam, si postea constet fuisse alterius. Fundamentum horum est, quod leges & Canones videantur subinde iudicare præscriptionem esse inductam ad executendam dominorum segnitiam in rebus suis curandis, ut potest colligi *ex c. vigilanti, de præscr. ac. proinde volunt in penam negligentia esse introductam.* Quare ubi non est gravis negligentia, existimant eam non procedere in foro conscientia, quia cessante causa cessat effectus.*

6. Sed opinio ista est singularis, & parum solida, aut probabilis: quod enim ad fundamentum istud attinet. Respondeo præscriptionem non esse introductam saltem principaliter ad tollendam negligentiam prioris domini, minus ad eam puniendam: sed ob alias causas maioris momenti, ex quibus etiam leges præscriptionis iustificari solent: quarum in primis vna principaliter indicatur in l. 1. ff. de vsucapionib. ubi sic habetur. Bono publico vsucapio introducta est, ne scilicet quarumdam rerum diu & ferè semper incerta dominia essent. Altera huius affinis, & est quasi huius finis, ut contentiones & lites in Republica videntur, & aliquando finiantur, ut dicitur *l. vltima ff. pro suo. ubi concessa dicitur vsucapio, ut aliquando litium esset finis.*

RESOL. XL.

Quidam vir Nobilis possidebat multa bona dubians esse sua, quasuit à me, an teneatur illa restituere? Sed difficultas est, quando quis inæqualiter dubitat, & magis inclinatur in eam partem, ut res aliena sit, quod in hoc casu faciendum erit: Exp. 2. ut. 17. & Milic. Ref. 44.

§. 1. **R**espondi, vel incepit possidere dubitans, vel non; in primo casu tenetur adhibere diligentiam, ut inueniat verum dominum, & ei restituere bona illa cum fructibus etiam consumptis: post adhibitam verò diligentiam, si maneat adhuc dubius, non est obligandus ad integram restitutionem, sed solum ad partem pro ratione dubij, quam debet tribuere creditori, de quo dubitat: si verò talis persona sit ignota, pauperibus tribuenda est. Itaque si incertum sit æquale, dimidium restituere debet, & quominus probabile est rem esse alienam, tanto minus non tenetur restituere, iuxta quantitatem dubij perseverantis. Sic Lessius de *ius. lib. 2. cap. 14. dub. 4. num. 25.* Sanchez in *sum. tom. 1. lib. 2. c. 23. num. 177.* Rebellius de *oblig. iust. part. 1. lib. 2. quæst. 5. n. 7.* Molina de *ius. tom. 3. disp. 721. n. 3.* & alij.

2. In secundo autem casu, scilicet quando initio rem bona fide accepit, vel habuit, si postea incipiat dubitare, tenetur etiam inquirere veritatem, & manente dubio, si æqualiter dubitet, non tenetur quidquam restituere, nam in dubio melior est conditio possidentis, *reg. in pari 65. de reg. iur. in 6.* & ita communiter docent Doctores Salonijs in 2. 2. qu. 61. ar. 6. *cont. 4. cont. 4.* Rodriguez in *summa tom. 2. c. 43. n. 4.* Medina in *part. 2. qu. 19. ar. 6. præpos. 1.* Molina de *ius. tom. 1. r. 2. disp. in casu 35.* Henriquez in *summa lib. 14. de irregul. c. 11. in fin. Saytus in Clau. Regia lib. 10. r. 2. c. 1. n. 29.* Coninch de *Sacr. disp. 34. dub. 10. n. 35.* Lessius, Rebellius ubi *suprà, & alij.*

3. Sed difficultas est, quando quis inæqualiter dubitat, & magis inclinatur in eam partem, ut res aliena sit, &

& in hoc casu Valentia rom. 3. disp. 3. quest. 1. punct. 2. Bannez in 2. 2. quest. 10. art. 1. dub. 3. & Salonius ubi supra, asserunt, sic dubitantem teneri partem restituere pro ratione maioris illius propensionis. Et ratio est, nam in pari causa, vt diximus melior est conditio possidentis, sed quando possidens magis inclinat eam partem, vt res sit aliena, non dicitur potior causa. Ergo ratione istius imparitatis, & inclinationis tenetur aliquid restituere illi, cuius rem esse dubitat.

4. Secunda tamen opinio, cui tanquam probabiliori adhaereo, asserit, sic dubitantem non teneri ad vllam restitutionem; quia possessio certa prauelet rationibus inducentibus in partem oppositam, dummodo non sint adeo efficaes, vt illius partis assensum generent. Ita Sanchez in summa tom. 1. lib. 1. c. 10. n. 9. Vasquez in p. 2. q. 19. art. 6. disp. 6. c. 7. n. 42. Aragon. in 2. 2. q. 62. art. 1. Imo addit Salas in p. 2. q. 21. tr. 8. disp. vnic. sect. 23. n. 231 hoc esse verum non solum, quando rationes pro contraria parte assensum non generant, sed etiam quando eam generant, dummodo non conuincant, nec assensum sit certus physice, aut moraliter, sed mere opinatiuus, adhuc enim vere res est dubia, ac possessio omnibus rationibus non conuincentibus praeponderat.

5. Ad argumentum contrariae sententiae respondeatur, Possessionem certam, vt dictum est, prauelet, & meliorem esse possidentis conditionem, etiam si dubium non sit par, & aequale. Ex his patet responsio ad supra positum quaesitum.

RESOL. XLI.

An possessor bona fidei, si inaequaliter dubitat, & magis inclinat in eam partem, vt res est aliena, teneatur iuxta inclinationem, & propensionem aliquid restituere? Ex p. 2. tr. 15. & Misc. 1. Ref. 10.

§. 1. Affirmatiue responderi Bannez 2. 2. quest. 61. in praebulo ad illam dubitat, concl. 1. Ledesma de matr. q. 5. art. 1. ad 9. prime sententiae dubij secundum Saloni in 2. 2. q. 62. art. 6. contr. 4. concl. 4. Sanchez de matr. 10. 1. lib. 2. disp. 4. n. 10. & hanc sententiam puto etiam tenere Sayrum in Classi Regia, lib. 10. tr. 2. c. 3. n. 29 Barthol. a Paulo in speculo confess. disp. 4. q. 260. vbi asserunt, in dubio aequali possidentem bona fide, non esse obligatum ad restitutionem.

2. At mihi semper contraria opinio visa est probabilior, quam tueretur, & docet Vasquez in part. 2. tom. 1. disp. 66. art. 7. numer. 42. vbi loquens de supradicta opinione asserit: [Ego hanc sententiam existimo nulla ratione esse admittendam. Nam quamuis pro altero, qui non possidet rem, fortiores videantur rationes, & coniecturae circa res proprietatis, tamen si non sunt vsque adeo efficaes, vt generare possint assensum illius partis, sed rem adhuc dubiam relinquunt, non debet censeris maius, & potius ius proprietatis vnus, quam alterius, cum adhuc in dubio res maneat, dubia enim res aequè videtur vtramque partem respicere. Ergo si rei in dubio existenti accedat certa possessio, potior erit causa possidentis. Quocirca quamuis vtgentiores videantur rationes pro eo, qui non possidet, si tamen non sufficiunt assensum generare, non obligabunt ad vllam restitutionem. Doctrina verò de dubio, in quo melior est conditio possidentis, intelligitur, quando nullius est assensus pro altera parte. Haec Vasquez. Igitur in casu, quando possidens bona fide inclinat, vt res sit aliena, non tenetur iuxta talem propensionem aliquid restituere; quia possessio certa est potior, quam rationes inducentes in partem contrariam, sed non generant assensum.

Tom. VIII.

3. Post haec scripta, iuueni etiam Bonaciam docere hanc sententiam de rest. disp. 1. q. 2. punct. 2. n. c. qui citat Salas in part. 2. q. 21. tr. 8. disp. vnic. sect. 23. n. 231. & notat Sanchez in sum. tom. 1. lib. 1. c. 10. nu. 9. retractasse dicta de matrimonio ubi supra, quod non solum retractauit in isto loco, quem citat Bonacina, sed etiam in lib. 2. c. 23. n. 179.

RESOL. XLII.

An si praemissa debita diligentia, ad huc dubius sis, propendas tamen magis rem esse alienam, tenearis eam restituere, vel diuidere? Ex p. 4. tr. 3. Ref. 26.

§. 1. Hanc quaestionem declarauimus in p. 2. tract. 15. resol. 10. & teneri iuxta inclinationem, & propensionem aliquid restituere, diximus docere Bannez, Ledesma, Saloni, & Sanchez, quibus nunc addo Coninch de Sacram. disp. 34. dub. 10. n. 93. Valentiam tom. 3. disp. 3. qu. 16. punct. 2. §. si autem, quia in tali casu non est par causa tua, & aliena, vt possessio tibi suffragetur.

2. Nihilominus in dicta resolutione ego contrariam sententiam docui cum Vasquez, Bonacina, Salas, & Sanchez se retractante, quibus nunc addo Merollam, me citato, in suis disputat. theologicis, tom. 1. disputat. 3. c. 3. coroll. 3. n. 24. Castrum Palaum tom. 1. disp. 3. punct. 2. num. 11. Layman lib. 1. tract. 1. cap. 5. §. 3. num. 21. & Fillucium tom. 2. tract. 21. cap. 4. n. 158. & ratio est, quia possessio praeponderat omnibus rationibus non conuincentibus.

RESOL. XLIII.

An facta sufficienti diligentia, an res sit sua, possit possessor bona fidei ad huc dubius illam retinere, & alienare, vel teneatur rem diuidere cum persona, de qua dubitatur, an eius sit?

Et an durante inuestigatione Domini, possit vti re, qua vsu non consumitur, vt equus, mancipium, &c?

Et an possessor, qui adhibita diligentia, an res, quam possidet, sit aliena, si mansit ad huc dubius teneatur in posterum vero Domino comparanti restituere?

Et quid est faciendum, si spes moralis non est, vt verus Dominus compareat?

Et quid, quando probabilis spes est Dominum compariturum? Ex p. 4. tract. 3. Ref. 25.

§. 1. Non posse asserit Adrianus quodlib. 2. à n. 2. ad 2. confirm. argum. 1. vel saltem teneri diuidere rem cum persona, de qua dubitatur, an eius sit docet Sotus de iust. lib. 4. q. 5. art. vlt. Martinus de Ledesma 2. part. 4. q. 18. art. 1. dub. 14. & Aragon. in 2. 2. q. 62. art. 1. tr. de dominio, ante §. his constituitis; nam ex tante aequali dubio, videtur ius esse aequale vtriusque partis, ergo, &c.

2. At his non obstantibus contrariam sententiam communiter docent DD. vt Villalobos in summa tom. 1. tract. 1. disp. 1. num. 1. Coninch de Sacram. disp. 34. dub. 10. num. 93. Azorius tom. 2. lib. 2. c. 19. q. 5. Vasquez in 1. 2. disp. 66. cap. 7. a num. 36. Salas in 1. 2. tr. 8. disp. vnic. sect. 23. num. 233. Sanchez in summa tom. 1. lib. 1. cap. 10. num. 9. Molina tom. 1. tract. 2. disp. 36. conclus. 1. & tom. 3. disp. 72. 1. num. 4. Valentia tom. 2. disp. 2. qu. 14. punct. 4. Saloni in 2. 2. quest. 82. art. 6. contr. 4. concl. 2. Bannez in 2. 2. q. 62. art. 6. dub. 5. concl. 4. Saucius in selectis disp. 43. n. 11. Merolla tom. 1. disp. 34. cap. 3.

Quae hic est supra res. ad reddens, & in res. prima post praeteritam, §. sed difficultas, & seqq.

Sup. hoc supra in ref. 40. §. 1. Sed lege eam per totam, & doctrinam ref. 41. & 42. vt facilius distingas hanc quaest.

Sup. hoc in ref. praeterita, §. Sed difficultas, & in seqq.

Sup. hoc in ref. praeterita, §. Sed difficultas, & in seqq.